

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УСПІШНОЇ
АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 401 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Спеціалізація: дитяча психологія

Освітньо-професійної (наукової)

програми Початкова освіта

Фурдак Олена Олександрівна

Керівник к.пед.н., доцент Горлова А.В.

Рецензент к.пед.н., доцент Кабельнікова Н.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади проблеми створення психолого-педагогічних умов успішної адаптації першокласників.....	7
1.1. Успішна адаптація першокласників до шкільного життя як педагогічна проблема.....	7
1.2. Вікові особливості першокласників.....	10
1.3. Психолого-педагогічний аналіз проблеми адаптації першокласників до школи.....	16
РОЗДІЛ 2. Система роботи вчителя з ефективною адаптації першокласників.....	20
2.1. Діагностика психолого-педагогічної адаптації дітей до школи.....	20
2.2. Оптимізація шляхів створення психолого-педагогічних умов успішної адаптації першокласників.....	28
2.3. Рекомендації для вчителя щодо успішної адаптації першокласників.....	32
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40
Додаток А. «Анкета для батьків першокласників».....	44
Додаток Б. Лист відповідей до тесту «Будиночки».....	48
Додаток В. Кодекс академічної доброчесності.....	49
Додаток Г. Довідка про перевірку в Unichesk.....	51

ВСТУП

На сьогодні система розвитку освіти спрямована на захист цінностей дитинства, гуманізацію навчання, особистісний підхід, розвиток здібностей кожного учня, що забезпечує психологічний комфорт дітей.

Початок навчання в школі – це одна з найважливіших подій у житті дитини. У кожного першокласника цей період може проходити по-різному, в залежності від того, як пройде їх психолого-педагогічна адаптація. Більшість дітей без проблем оволодівають нову діяльність – навчання, а також, усвідомлюють отримання нового соціального статусу – школяр. Який несе за собою дотримання певних обов'язків та правил.

Адаптація дитини до навчання у школі напряму залежить від психолого-педагогічної готовності майбутніх першокласників до шкільного життя. Насамперед, психолого-педагогічна готовність ніяк не полягає в умінні дітей читати та писати. Найголовнішим пріоритетом має бути загальний розвиток дитини. Саме він забезпечує подальшу якість навчання учня у школі.

Від позитивної адаптації дитини до школи значною мірою залежить подальша успішність та соціалізація учня.

Проблема психолого-педагогічної адаптації до навчання у школі є досить популярною у дослідників різних спеціальностей на біологічному, соціальному, психологічному та педагогічному рівнях. Означену проблему досліджували: М.Бібік, О.Савченко, Р.Шиян, Н.Софій, О.Онопрієнко, Ю.Найда, М.Пристінська, І.Большакова, Г.Коберник, І. Дичківська, Т.Вожегова, С.Максименко, Л.Байда, М.Левітов, В.Семіченко, Н.Вьюнова, К.Гайдар та багато інших вчених.

В умовах зміни парадигми освіти в Україні дана проблема не є до кінця розробленою, саме це і спричинило вибір теми дослідження

«Психолого-педагогічні умови успішної адаптації першокласників в умовах Нової української школи».

Об'єкт роботи: адаптація першокласників до навчання у школі.

Предмет роботи: психолого-педагогічні умови успішної адаптації першокласників до навчання у Новій українській школі.

Мета роботи: обґрунтування умов успішної адаптації першокласників до навчання у школі.

Завдання роботи:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначити вікові особливості першокласників.
2. Виявити сучасний стан проблеми адаптації першокласників до школи.
3. Обґрунтувати психолого-педагогічні умови успішної адаптації дітей шести років до шкільного навчання.
4. . Розробити рекомендації для вчителя щодо успішної адаптації першокласників.

Відповідно до визначених завдань використано такі **методи дослідження:** *історико-педагогічний, теоретичний*, що застосовувалися з метою узагальнення теорії й систематизації досвіду адаптації дитини до школи; *проблемно-цільовий і порівняльний* – для аналізу матеріалів, психолого-педагогічної літератури, періодичних видань і нормативних освітніх документів, аналіз методичних рекомендацій та інтернет ресурсів з метою характеристики змісту, форм, методів, засобів здійснення психолого-педагогічної адаптації першокласників до школи.

Практичне значення одержаних результатів: конкретизовано зміст поняття «адаптація», обґрунтовано шляхи створення психолого-педагогічних умов адаптації першокласника до Нової української школи. Матеріали дослідження можуть бути використані: в практичній роботі вчителів, а також під час написання доповідей, рефератів,

здійснення педагогічної практики. Низку окреслених питань можна використовувати як тематику для курсових.

Структура роботи: робота складається зі вступу, де визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; двох розділів; висновків; списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

1.1. Успішна адаптація першокласників до шкільного життя як педагогічна проблема

Початок навчання в школі для дитини – це принципово нова соціальна ситуація розвитку особистості. Коли вона йде до першого класу, змінює свою провідну діяльність з ігрової на навчальну. Навчання вже є обов'язковим для виконання на відмінну від гри.

Сьогодні проблема адаптації дитини до школи у полі зору багатьох науковців та методистів. На думку вчених (Г.Коберник, І. Дичківська, Т.Вожегова, С.Максименко, та В.Кремінь) основним принципом, що реалізує всі умови адаптації є домінуючий принцип Нової української школи дитиноцентризм.

У концепції Нової української школи акцентовано увагу на впровадження ідеології дитиноцентризму. Дитиноцентризм – це модель навчання та виховання дітей, завдання якої розвиток природних здібностей та формування життєвої компетентності.

Для Нової української школи актуальними ідеями дитиноцентризму є:

- Відсутність обмеження свободи педагогічної творчості;
- Орієнтація на інтереси учнів та їх досвід;
- Спрямованість навчальної діяльності на практичний досвід дитини;
- Врахування інтересів кожного учня;
- Урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, виховання вільної та незалежної особистості;

- Виховання в учнях гуманістичних і демократичних ідей та світогляду, що необхідні в сучасному суспільстві [26].

Навчальна діяльність має особливо виражену суспільну значущість. Д.Ельконін зазначав: «Саме тому, що навчальна діяльність дітей є суспільною за своїм змістом (тобто, у ній відбувається засвоєння всіх надбань культури і науки, нагромаджених людством) та суспільною за своїм сенсом (тобто, вона є суспільно значущою та суспільно оцінюючою), а також суспільною за своїм виконанням (тобто, виконується відповідно до суспільних норм), навчальна діяльність є провідною у молодшому шкільному віці, а саме у період її формування» [31. с. 168].

Шкільне життя вимагає від дитини виконання систематично та обов'язково багатьох правил та обов'язків. Їй потрібно кожного ранку вставати та йти до школи, обов'язково вчасно приходити, дотримуватися шкільного розпорядку дня, виконувати усі вправи під час уроку та домашні завдання. Дотримання цих правил дозволяють контролювати свою поведінку, добиватися поставлених цілей, пізнавати щось нове та багато іншого [31. с. 168].

Поява нових важливих обов'язків для дитини та зміна її соціальної ролі впливає на стосунки з друзями та вчителями. Іноді буває, що спочатку учень захоплений лише навчанням, він може мало вступати в контакт, або взагалі не спілкуватися з однолітками, хоча і зовсім нещодавно вони постійно гралися разом. Переважно стосунки молодших школярів один з одним упорядковані успішністю у навчанні, а також виконанням вимог та доручень дорослих. Характерною властивістю взаємин дітей-шестирічок є те, що їхня дружба майже завжди заснована на спільних життєвих обставинах та випадкових інтересах (наприклад, учні сидять разом за партою, живуть в одному будинку, або близько один до одного) [31. с. 168].

Становлення та розвиток особистості у молодшого школяра охоплює такі три фази: адаптація (тобто, пристосування дитини до нових для неї соціальних умов), індивідуалізація (тобто, прояв своїх індивідуальних можливостей та особливостей) і інтеграція (тобто, включення учня в групу ровесників). Дитина-шестирічка в зовсім нову для неї групу ровесників – однокласників. Цією групою дітей керує педагог. Він у порівнянні з вихователем дитячого садочка, для дітей є більш авторитетним тому, що використовує арсенал оцінок та може впливати на стосунки учнів з іншими дорослими, передусім це з батьками [31 с. 169].

Отже, початок навчання дитини в школі, перехід від сімейного виховання або з дошкільного закладу до систематичного шкільного навчання та виховання є дуже складним та важливим процесом, що супроводжується значними та суттєвими змінами в житті та розвитку кожного першокласника.

1.2. Вікові особливості першокласників.

Початок навчання дітей в школі викликає особливу необхідність знати вчителям та насамперед батькам вікові психолого-педагогічні особливості дітей шести років. Це допоможе правильно побудувати для дитини навчально-виховний процес в школі та дома, а також досягти хороших результатів у навчанні. Початок навчання в школі є для кожної дитини дуже сильним стресом – з однієї сторони вона відчуває почуття радості та захвату, але з іншої може проявляти розгубленість, напругу та навіть почуття тривоги. Саме тому в перші тижні у більшості першокласників може порушитися сон, апетит, інколи підвищується температура, або загострюються хронічні захворювання. Діти легко відволікаються на уроках, вони володіють низьким рівнем працездатності та швидко втомлюються. У зв'язку з цим перші тижні в школі відбувається адаптаційний період.

За останні декілька років збільшилась кількість дітей, у яких не має бажання йти до школи. Причинами такого стану можуть бути різні:

1. Шестирічки вже достатньо знають про школу найчастіше в негативному контексті;
2. Діти не сприймають початок навчання в школі як щось особливе. Раніше вважали, що першокласник вже вміє себе організувати та відчуває певний інтерес до школи;
3. Сучасні діти-шестирічки вже не сприймають школу як безумовно привабливе місце.

Раніше основним питанням першокласників було «Чому?» (так званий вік «чомучок»). Тепер же у дітей основне питання «Навіщо?».

Тобто учні зосереджуються не на причинно-наслідкових зв'язках між об'єктами та явищами, а їх більше цікавить сенс своїх вчинків та

дій. А отже, із сучасними дітьми потрібно домовлятися та постійно мотивувати їх на виконання певної роботи.

Таким чином, ураховувати вчителем особливості розвитку сучасних дітей в навчально-виховному процесі дозволить йому вибудувати систему відносин з учнями на основі довіри та розуміння.

Шість років – це саме той період життя дитини, під час якого відбувається її інтенсивний розвиток. Вона розвивається фізично, розумово, психологічно, а також активно розвиває всі психічні процеси, такі як мислення, уява, увага і т. д., та збагачує свій словниковий запас.

Саме тому більшість психологів та педагогів вважають шестирічний вік найбільш сприятливим для початку навчання в школі [14, с. 2].

З початком навчання в школі дуже різко збільшується потік різної інформації, яку треба не лише зрозуміти та усвідомити, але й запам'ятати. І основну роль у цьому має розвиток нервової системи дитини, і відіграє, насамперед – розвиток головного мозку. До початку навчання дитини в школі її мозок значною мірою вважають структурно зрілим. Однак деякі елементи нервової системи, та особливо її зв'язки, ще продовжують формуватися протягом кількох років. Цим можна пояснити малу стійкість уваги першокласників, стан тривоги у них, який може відбуватися доволі таки тривалий проміжок часу, також їх відволікання від навчальної діяльності та швидку стомлюваність нервової системи [18,с. 22].

Мимовільна увага у шестирічок переважає над довільною, у першокласника стійкість уваги складає лише близько 6-8 секунд, та коливання концентрації уваги дітей настає вже через 2-3 секунди, а їх обсяг уваги складає 7 ± 2 об'єкти. Поступово стійкість уваги зростає, але працювати над чимось першокласники можуть лише 10-15 хв. але не більше. Проте, якщо робота їм зрозуміла та цікава, якщо вона проходить

з використанням цікавих для них завдань та наочності, учні можуть виконувати її довше.

Наприклад, за конструюванням, малюванням, ліпленням з пластиліну дитина може провести до кількох годин, поки не зникне інтерес до її праці. Якщо ж діяльність нецікава, то вона буде постійно відволікатись. Таку незрілість уваги шестирічок пояснюють психологи недостатньою сформованістю емоційно-вольової сфери [17, с. 76].

Щодо сенсорного розвитку, то більшість дослідників відзначають, що дитина в шість років дуже добре розпізнає форми, кольори, розміри предметів, вона може визначити положення їх в просторі, також порівнювати предмети за формою, кольором, величиною, тобто вона вміє співвідносити якості предметів з так званими сенсорними еталонами (сенсорні еталони – вироблені показники людиною властивостей та якостей предметів: форма, колір, розмір тощо).

Під час навчання першокласника слід звертати увагу на один із проявів труднощів зорового сприймання – так званний феномен дзеркальних рухів. Він може проявлятися у помилках графічної діяльності наприклад, порушення порядку елементів та напрямів написання. Це можна пояснити тим, що механізм організації зорово-просторової діяльності, а також дрібної моторки та зорово-моторної пам'яті ще не повністю розвинуті, хоча діти цього віку можуть досить добре копіювати та штрихи в них вже стають більш чіткими та завершеними.

Першокласники по своїй натурі дуже допитливі, вони прагнуть знати майже про все навкруги, їм здається все дуже цікавим, шестирічки можуть постійно про щось запитувати у своїх батьків та вчителів.

Увага дітей шести років ще слабо організована, а також вона має досить невеликий об'єм, та погано розподіляється, нестійка.

Тому для концентрації першокласникам потрібна зовнішня допомога (наприклад, часто змінювати завдання, використовувати цікаві ілюстрації, звукові сигнали та ігрові ситуації тощо). Відволікання у дітей-шестирічок на уроках досить високе та контролювати свої дії (такі, як перевіряння наявності помилок у написаному) учень ще вміє погано.

Шестирічний вік – це саме той період, коли в дітей інтенсивно поповнюється словниковий запас. Дослідники вважають, що таке зростання словникового запасу в першу чергу залежить від умов життя дитини, від оточення, в якому перебувають. Шестирічка для свого спілкування використовує переважно від 3000 до 7000 слів, її словник складається з дієслів, іменників, займенників, прикметників, числівників, прислівників та сполучних слів. Вона вже може розповісти про все те, що вона почула чи побачила [15, с. 16].

Під час переходу дитини до шкільного віку у неї помітні суттєві зміни в поведінці та характері. Вона починає капризувати. Це - криза 6-7 років, або як її ще називають - криза безпосередності. Л.Виготський зазначав, що «найважливішою ознакою кризи шести-семи років можна було б назвати відносний початок диференціації у дітей внутрішнього та зовнішнього боку особистості» [32, с. 17].

Дослідження багатьох фахівців показали, що шестирічки постійно хочуть щось робити. Більшість дітей після виконання будь-якого завдання милуються результатами своїх робіт. Так, наприклад, коли першокласник напише в прописах перші палички та кружечки, він буде ще довго, та із задоволенням розглядати їх, також може показувати своїм товаришам та дорослим, дитина буде відчувати безмежну радість, коли вчитель перевіряючи роботу, похвалить її [14, с. 17].

Шестирічки частіше за все дуже емоційні. Вони легко піддаються емоціям і можуть, як щиро радіти так і заздрити, вступати в суперництво тощо. Заздрість у них може виникнути, наприклад, коли розподіляються

ролі у грі, якщо комусь приділяється більше уваги дорослих, або однолітків. В шестирічному віці дитина вже знає, які почуття хороші, а які ні. Саме тому діти шести років часто виявляють ніжність, любов, доброту і приховують заздрість та ревності [14, с. 27].

Шестирічна дитина насправді вже є особистістю, вона здатна відповідати за свої вчинки та свою поведінку. Першокласник знає норми та загально прийняті правила поведінки, яких він має дотримуватись в повсякденному житті. Але на жаль часто дитині шести років легше оцінити вчинки інших, а ніж свої. Вона об'єктивно зможе оцінити негативний вчинок будь-якої іншої дитини якщо він неправильний, але у випадку, коли вона сама щось зробила погане, то частіше за все пояснює його тим, що їй просто так захотілось зробити. В таких випадках дітям потрібен авторитет вже дорослої людини, щоб вони могли зрозуміти свою помилку та прислухатися до поради старшого [15, с. 16].

Коли дитина приходить до школи, то відбувається перехід до нових для неї умов, а саме від умов гри – до умов навчальної діяльності. Змінюються для неї місце в системі певних соціальних відносин та взаємовідносинах з її однолітками. Батьки вже трішки інакше ставляться до своєї дитини, вона вже тепер учень та у неї є власний стіл, саме за яким вона і буде вчити уроки, в неї є книги, свої зошити, дитина вже відчуває себе як доросла. Одним з головних критеріїв, що визначають положення шестирічок серед однолітків, стає вчительська оцінка результатів навчання та їх поведінки. Якщо учень добре вчиться, також має гарну поведінку, то його постійно хвалить вчитель, а отже серед однолітків він буде мати авторитет, але якщо раптом дитина буде відставати у навчанні, вчитель буде постійно сварити за її погану поведінку, постійно буде принижувати її перед іншими учнями, то може бути, що з такої дитини почнуть сміятися всі однокласники та будуть уникати спілкування з нею [8, с. 28].

Таким чином, дуже важливо, готуючи дитину до школи, пам'ятати, що розвиток психолого-фізіологічних особливостей дітей шести років є незавершеним, особливо таких важливих для навчання систем, як опорно-руховий апарат, але найголовніше це формування центральної нервової системи, саме вони і визначають досить високу чутливість до несприятливих умов, що можуть зашкодити організму та зовнішніх подразників. А тому не потрібно нехтувати психологічними та анатомо-фізіологічними особливостями дітей-шестирічок, адже це може призвести до значного ускладнення їх адаптації в школі.

1.3. Психолого-педагогічний аналіз проблеми адаптації першокласників до школи

Проблема адаптації першокласників до шкільного навчання має багатоаспектний комплексний характер. У початковій школі навчально-виховний процес спрямований на оновлення методів, форм та змісту навчання. Насамперед на розвиток дитини шести років впливає навчальна діяльність, яка доповнюється багатьма іншими видами діяльності.

Велика кількість методичних та педагогічних досліджень доводять те, що тривалість та характер адаптаційного періоду першокласників до навчання у школі залежить від деяких певних чинників:

- стану здоров'я а також рівня розвитку шестирічки (здорова та добре розвинена дитина набагато легше переносить всі труднощі соціальної адаптації);

- віку дитини (значно легше адаптуються до нових для них умов життя, ті діти, яким на період першого ознайомлення їх зі школою, а також знайомства з першим вчителем уже є повних шість років);

- індивідуальних особливостей (поведінка дитини залежить від типу її нервової системи);

- рівня адаптаційних механізмів, їх натренованості (значно легше діти пристосовуються до шкільного життя, знайомства з новими товаришами ті, які до приходу в школу вже перебували в різних життєвих ситуаціях, спілкувалися з дорослими різного віку, а також не лише з однолітками);

- досвіду спілкування з однолітками та дорослими (легше адаптуються діти, які вміють адекватно спілкуватися з іншими людьми та позитивно ставляться до зауважень та вимог дорослих).

Показником адаптації слугує найголовніше внутрішній стан дитини, її емоційне почуття, та внутрішня напруженість, а також важливим критерієм є продуктивність у навчанні. Більшість дітей досить таки швидко адаптується до школи, вони з радістю відвідують заняття, з цікавістю виконують завдання, та залюбки підпорядковуються шкільним вимогам. Але на жаль не у всіх адаптація проходить легко, у деяких першокласників вона сильно затягується. Неповноцінний адаптаційний процес не завжди супроводжується певними труднощами у навчанні, іноді він може відбуватися навіть під час гарної успішності [15, с. 18].

Виділяють декілька теорій, що можуть передувати важкій адаптації:

- відсутність у дитини позитивної установки щодо шкільного життя. Іноді батьки коли віддають свою дитину до першого класу, ніби залякують її майбутніми труднощами у навчанні, великим навантаженням знань, а також суворим вчителем тощо. Такі слова можуть викликати у першокласника невпевненість у собі та насамперед страх, який може негативно вплинути на адаптаційний процес;

- не до кінця сформованість у дитини форм спілкування з її ровесниками. Якщо шестирічка до вступу в школу спілкувалася лише з дорослими, та зовсім не спілкувалася зі своїми однолітками, то в неї можуть виникнути значні труднощі з комунікацією, що негативно вплине на адаптацію;

- значне уповільнення формування, важливих для дитини, зв'язків між нею та її вчителем. Найпершою причиною може стати незнання вчителем індивідуально-психологічних особливостей дітей-шестирічок, використання вчителем авторитарного стилю в педагогічній діяльності;

- психологічний дискомфорт дитини через невідповідність шкільного режиму та вимог щодо поведінки дитини вдома, методів її виховання та ставлення батьків до вчителя та шкільного навчання, також

важливою причиною може стати неправильне сімейне виховання, в також незнання дорослих, або ігнорування індивідуальних особливостей шестирічок;

- не достатня пристосованість до предметної сторони навчання, що може виникнути із-за недостатнього інтелектуального розвитку, а також іноді при недостатній допомозі та уваги від батьків та вчителів [11, с. 29].

У результаті психолого-педагогічних досліджень (Г.Коберник, І. Дичківська, Т.Вожегова, С.Максименко та ін.) були виділені саме ті сфери життєдіяльності дитини-шестирічки під час навчання в школі пристосуватися до яких надзвичайно важливо на віковому етапі молодший школяр. Це такі сфери, як оволодіння навичками для навчальної діяльності, встановлення дружніх стосунків з однокласниками та довірливих відносин з вчителем, а також формування адекватної поведінки учня [17, с. 56]. Причому свідченням адаптації молодшого школяра до кожної з даних сфер слугує, насамперед продуктивність учбової діяльності та внутрішній стан дитини, її емоційне самопочуття.

У всіх школах в перші дні занять майже завжди спостерігається швидка втомлюваність першокласників, не залежно від того, який вчитель. М. Левітов та В. Семіченко відзначають, що психологічними ознаками втоми є [16, с. 54]:

- розлад уваги;
- в'ялість, малоактивність, або може бути навпаки, хаотичне та некероване збудження;
- розлад пам'яті може виявлятися у погіршенні запам'ятовування нової інформації, яку вони отримали;
- може помітно знизитися рівень продуктивного мислення;

- мотивація діяльності може суттєво змінюється, у дітей починають переважати мотиви припинення роботи.

З психолого-педагогічної точки зору найчастіше негативні стани можуть виступають певними чинниками зрушень під час протікання основних психічних процесів: вони можуть викликати розлад уваги та сенсорних процесів, також порушення пам'яті, мислення, іноді ослаблення волі, та деколи призводять до небажаних змін мотивів навчання [14, с. 19].

Отже, накопичення певних негативних психічних станів дитини може призвести до небажаного психологічного дискомфорту, а також іноді може сприяти появленню в характері небажаних, деколи навіть негативних рис.

Якщо вчитель зможе правильно та якнайшвидше організувати взаємодію першокласників, то вже приблизно в середині навчального року адаптація дітей стабілізується.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ З ЕФЕКТИВНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

2.1. Діагностика психолого-педагогічної адаптації дітей до школи

Для того, щоб оцінити адаптаційний рівень першокласників до шкільних умов потрібно отримати показники деяких змін у дитини, для цього можна застосувати методики та характеристики компонентів адаптації (Н.Вьюнова, К.Гайдар) які ми систематизували у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Програма вивчення рівня адаптації першокласника

Компо- ненти адаптації	Характеристики	Методики	Залучаються до аналізу та роботи
Фізіологіч- не підлаш- товування організму	Відсутність захво- рювань в період адаптації. Відсутність психосоматичної симптоматики	Опитування батьків Аналіз медичної статисти- стики Опитувальник для визна-чення рівня адаптації дитини до школи	Батьки, вчителі, медичний працівник
	Здатність організ- му до енерго- витрат	Методика «Будиночки»	

Шкільна успішність та поведінка	Засвоєння учнями способів і прийомів навчальної діяльності	Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи	Вчителі
Емоційне сприймання нової соціальної ситуації	Емоційне сприйняття процесу навчання	Методики «Будиночки», «Школа звірів» Опитування батьків	Батьки
	Емоційне ставлення до вчителя	Методики «Будиночки» «Школа звірів» Опитування батьків	Батьки
	Емоційне ставлення до себе в новій ролі	Методики «Будиночки»	
	Емоційне сприймання стосунків з однокласниками	Методики «Будиночки» «Школа звірів» Опитування батьків	Батьки

Під час діагностування першокласників ми вивчали наявність психосоматичних симптомів у дітей, сферу емоційних відносин та рівень соціалізації учнів.

Для оцінки адаптації дітей першого класу нам необхідно:

- провести на батьківських зборах анкетування щодо адаптації першокласників;
- продіагностувати учнів першого класу за допомогою методики «Будиночки» (О.А. Орехова);
- проаналізувати адаптацію учнів за допомогою методики «Школа звірів» (Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.).

Процедура діагностики умов адаптації першокласників до навчання у школі мала такий вигляд:

1. Опитування батьків. Текст опитувальника наданий в додатку А.

При обробці даних, які отримали за допомогою опитувальника, можливі такі варіанти [18]:

- Захворювань психосоматичного характеру немає;
- Зрідка можуть бути функціональні порушення;
- Були захворювання, спостерігається у дитини

психосоматична симптоматика .

2. Проведення діагностики за допомогою методики «Будиночки» (О.А. Орехова)

Тест дозволяє зробити діагностику емоційної сфери учня.

Тест наданий в *додатку Б*

Для проведення методики «Будиночки» необхідні такі матеріали: аркуш відповідей та вісім кольорових олівців.

Дана методика складається з трьох завдань, що передбачають розфарбовування.

Інструкція:

Завдання № 1. Це вісім прямокутників. Виберіть той олівець, колір якого вам найбільш приємний та розфарбуйте ним перший прямокутник. Відкладіть його. Виберіть з олівців, що залишилися, який вам найбільше подобається. Розфарбуйте другий прямокутник. І так далі.

Завдання №2. Перед вами 10 будиночків. В них живуть наші з вами відчуття. Я буду називати відчуття, а ви виберіть той колір, який на вашу думку найбільш підходить та розфарбуйте будиночок. Кольори можуть повторюватися.

Список слів для будиночків: щастя, горе, справедливість, образа, дружба, сварка, доброта, злість, нудьга та захоплення [12].

Завдання №3. Перед вами знову 10 будиночків. У першому буде жити твоя душа. Який із кольорів їй личить? Розфарбуйте будиночок. У другому – твій настрій, коли ти йдеш вранці до школи. У третьому – твій настрій під час заняття читання. У четвертому – твій настрій під час заняття письмо. У п'ятому – твій настрій під час заняття математика. У шостому - твій настрій, коли ти спілкуєшся з вчителем. У сьомому – твій настрій, коли ти розмовляєш з однокласниками. У восьмому – твій настрій, коли ти перебуваєш вдома. У дев'ятому – твій настрій, коли ти виконуєш домашнє завдання. У десятому вам потрібно придумати самим хто в ньому живе та що робить [12].

Обробка результатів починається із завдання №1. Потрібно обчислити вегетативний коефіцієнт за поданою формулою:

$$ВК = (18 - \text{місце прямокутника червоного кольору} - \text{місце прямокутника синього кольору}) / (18 - \text{місце прямокутника синього кольору} - \text{місце прямокутника зеленого кольору}).$$

Вегетативний коефіцієнт можна інтерпретувати таким чином:

- від 0 – до 0,5 – в учня хронічна перевтома та виснаження. Навантаження непосильні для нього.
- від 0,51 – до 0,91 – в учня стан втоми, що можна компенсувати за рахунок періодичного зниження активності. Потрібна оптимізація режиму праці та відпочинку.
- від 0,92 – до 1,9 – в учня оптимальна працездатність. Він відрізняється бадьорістю та здоровою активністю. Навантаження для нього відповідають можливостям дитини.
- Більше 2,0 – в учня перезбудження. Потрібна для нього нормалізація темпу діяльності, а також режиму праці та відпочинку, інколи навіть і зниження навантаження [12].

Завдання № 2 визначає сферу соціальних емоцій. Потрібно розрахувати показник сумарного відхилення від аутогенної норми.

Аутогенна норма – це індикатор психологічного благополуччя. 34251607 – нормативне положення кольору. Щоб розрахувати сумарне відхилення потрібно від займаного місця кольору у дитині відняти нормативне положення кольору. А потім потрібно всі різниці додати, без урахування знаку.

- більше 20 – у дитини переважають негативні емоції, поганий настрій;
- 10 - 18 – емоційний стан учня в нормі;
- Менше 10 – у дитини переважають позитивні емоції.

У завданні № 3 представлено емоційне відношення учня до себе та шкільної діяльності, до вчителя та однокласників. Якщо у дитини наявні проблеми в якійсь сфері, то вона буде розфарбовувати ці будиночки чорним або коричневим кольором. Доцільно виділяти ряди об'єктів, які учень позначив однаковим кольором. Наприклад, школа-дружба-захоплення [12].

3. Діагностика умов успішної адаптації за допомогою методики «Школа звірів» (Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.).

Ця методика дає можливість психологу, або вчителю виявити шкільні неврози у дітей на початковій стадії розвитку, а також з'ясувати причини та способи корекції.

Обладнання: аркуш паперу та кольорові олівці.

Слова вчителя: Діти, зараз ми з вами вирушимо в чарівний ліс. Тож сідайте зручніше та закривайте очі. Уявіть, що ми з вами потрапили на сонячну лісову галявину. Послухайте, як шумить листя над нашою головою, як м'яка травичка торкається ваших ніг. На галявині ви помічаєте «Школу звірів». Подивіться уважно, які звіри навчаються в цій школі? А яка тварина виконує роль вчителя? Чим займаються учні? А якою ж тваринкою є ви? Що ви відчуваєте? А тепер розплющіть очі,

візьміть олівці та папір і спробуйте мені намалювати те, що побачили. Поряд зі звіром, яким могли б бути ви напишіть «х» або букву «я» [12].

Інтерпретація отриманих результатів [12]:

1. Розміщення малюнку на аркуші

Якщо дитина розміщує малюнок ближче до верхнього краю, це можна трактувати як високу самооцінку, або як незадоволеність своїм статусом в класі, колективі. Якщо ж навпаки в нижній частині, то — невпевненість в собі.

2. Контури фігур.

Якщо фігура намальована чітко, із затемненими лініями, це означає, що дитина хоче захистити себе від оточуючих. Якщо виконана з гострими кутами – це можна пояснити як агресивне ставлення до першокласника. Якщо поставлені щити, заслони – дитина відноситься з побоюванням, підозрою.

3. Натиск.

Слабкий натиск говорить про прояв тривожності, дуже сильний – про напруженість учня. Про тривожність також може свідчити сліди стирання та розірваність ліній.

4. Наявність органів чуття.

Зображення великих вух може говорити про зацікавленість в інформації, щодо думки оточуючих про себе. Відкритий, або заштрихований рот — про легкість в дитини виникнення страхів. Зуби це — ознака вербальної агресії.

5. Взаємодія персонажів.

Велика кількість взаємодій фігур один з одним, а також відсутність розділяючих їх ліній говорить про сприятливі стосунки з однокласниками та вчителем. В іншому випадку можна трактується як труднощі в контакті з іншими учнями.

6. Стосунки між твариною-вчителем та твариною-дитиною.

Потрібно з'ясувати чи немає протиставлення між ними? А також як розташовані фігури учня та вчителя один до одного?

7. Зображення навчальної діяльності.

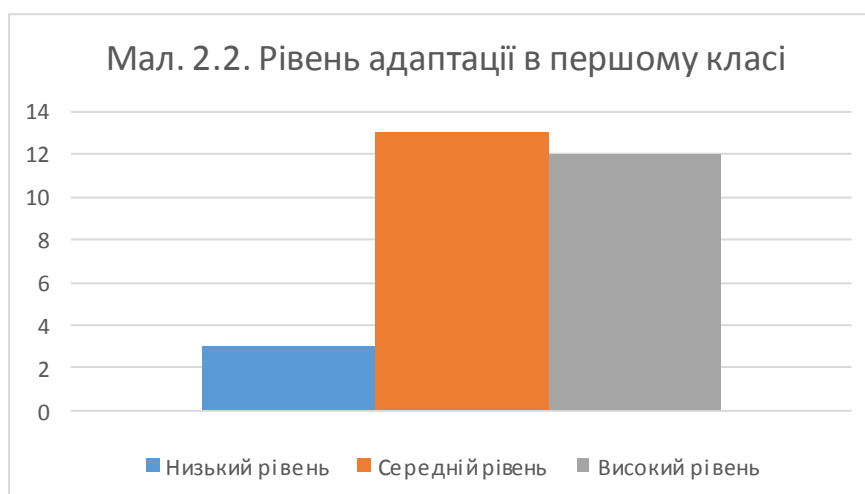
Якщо на малюнку відсутня навчальна діяльність можна припустити, що школа не приваблює дитину навчальною стороною. Якщо ж немає учнів, або вчителя, навчальної діяльності, чи малюнок не зображує школу, то можна зробити висновок, що у дитини не до кінця сформувалася позиція учня, тобто вона не усвідомлює себе як школяра.

8. Колірна гама.

Про благополучний емоційний стан першокласника в школі говорять яскраві кольори. Похмурі ж забарвлення можуть свідчити про неблагополуччя та пригнічений стан учня.

Методики «Будиночки» та «Школа звірів» є проєктивними, а отже інтерпретувати їх потрібно лише з результатами інших методик.

Ми досліджували психолого-педагогічну адаптацію дітей 1-Г класу Херсонської Загальноосвітньої школи №55. Кількість учнів, що були опитані – 28.

Після аналізу діагностування першокласників ми виявили, що в 1-Г класі 11% учнів з низьким рівнем адаптації. Вони не відвідували дитячий садочок, що і могло стати причиною дезадаптації. Один з учнів

часто хворіє, а інший має неповну сім'ю, це також знижує їх психологічне здоров'я та може призвести до дезадаптації.

Таблиця 2.2.

Рівень адаптації першокласників

Рівень адаптації	% дітей
Низький рівень адаптації	11%
Середній рівень адаптації	46%
Високий рівень адаптації	43%

Але в класі можна прослідити позитивну динаміку адаптації. Адже 46% учнів мають середній рівень адаптації, а 43% - високий рівень. Це обумовлюється декількома факторами. Найголовніше це сприятливі психолого-педагогічні передумови, що створив вчитель в навчально-виховному процесі на своїх уроках, і в групі продовженого дня. Також немалу роль відіграють адаптаційні заняття майбутніх першокласників з їх батьками, що проводив вчитель. Створення психолого-педагогічних систем підтримки учнів.

Проведене нами дослідження дало можливість узагальнити причини, що можуть вплинути на умови адаптації першокласників. Перш за все, це рівень соціальної, емоційно-вольової, а також інтелектуальної готовності дитини до навчання в школі, організація міжособистісного спілкування учнів. Також велику роль в адаптації дітей відіграє вчитель, його стиль спілкування з учнями, використання вправ-ігор в освітньому процесі. Що і стало причиною створення нами рекомендацій для вчителя щодо успішної адаптації першокласників.

2.2. Оптимізація шляхів створення психолого-педагогічних умов успішної адаптації першокласників в Новій українській школі

Оптимізація психолого-педагогічних умов успішної адаптації дитини визначена у Концепції Нової української школи, такими змінами для організації сучасного освітнього середовища.

Окрім класичних варіантів класних приміщень доцільно використовувати новітні такі, як наприклад, мобільні робочі місця, що можна за необхідністю легко трансформувати для групової роботи учнів.

У плануванні і дизайні освітнього простору найважливішим повинне бути спрямування на всебічний розвиток кожної дитини та мотивації її до навчання.

На віковому етапі молодший шкільний вік у дитини розвивається самосвідомість, у неї формується самооцінка, а також з'являється вибудовування ієрархії мотивів та їх супідрядність. Також саме в цей віковий період найбільш важливим впливом на розвиток особистості першокласника є вплив сім'ї, а саме наявній в ній системи дитячо-батьківських відносин [6, с. 54].

Для більш ефективних умов адаптації дітей до школи необхідно проводити з учнями програму психолого-педагогічної підтримки дітей шести років. Мета програми полягає в створенні психолого-педагогічних умов, що зможуть дозволити учню якомога успішніше адаптуватися та розвиватися в шкільних умовах [10, с. 18].

Це можна отримати за допомогою завдань, які послідовно сформульовані педагогічним колективом та психологом школи:

1. Виявити особливості психолого-педагогічного статусу кожного першокласника з метою профілактики та ефективних вирішень

можливих проблем з навчанням, спілкуванням, та наявних відхилень у психологічному розвитку.

2. Створити психолого-педагогічні системи підтримки всіх дітей-шестирічок на початку їх шкільної адаптації, це допоможе їм всесторонньо розвиватися, а також удосконалюватися у всіх сферах та найголовніше дозволить адаптуватися до шкільного життя.

3. Створити спеціальні психолого-педагогічні та соціально-психологічні умови, які можуть дозволити здійснити корекційно-розвивальну роботу з першокласниками, які мають різні труднощі під час адаптаційного періоду [9, с. 32].

На успішність адаптації першокласника до шкільного життя впливає ряд важливих чинників:

- функціональна готовність дитини до початку систематичного навчання;
- вік початку систематичного навчання: виявлено, що адаптаційний період у дітей шести років більш тривалий ніж у семирічок. Тому, що саме в цей рік в учнів формуються такі важливі новоутворення як: закладаються основи логічного мислення та відбувається орієнтація на соціальні вимоги та норми;
- стан здоров'я першокласника: це один з найважливіших факторів, які впливають не лише на діяльність та успішність адаптаційного процесу, а й на процес подальшого навчання в школі. Здорові діти адаптуються значно легше;
- рівень тренуваності адаптаційних механізмів: першокласники, які відвідували дитячий садок, значно легше адаптуються до шкільних умов, а ніж «домашні», які не звикли тривалий час перебувати в дитячому колективі;
- особливості життя дитини в сім'ї: чи малі значення для адаптації до школи мають такі моменти як психологічні обставини в

сім'ї, взаємостосунки між батьками, а також стиль виховання та домашній режим життєдіяльності дитини;

- психологічна готовність до навчання в школі: передбачає інтелектуальну готовність учня (тобто рівень розвитку його пізнавальних здібностей), а також емоційно-вольову готовність (її компоненти: емоційна зрілість, вольова регуляція поведінки та адекватність емоційного реагування) та особову готовність (мотиваційна та комунікативна готовність);

- раціональна організація режиму дня: однією з найголовніших умов, без яких неможливо протягом навчального року зберегти здоров'я дітей, є відповідність режиму навчальних занять, методів викладання матеріалу, змісту та насиченості учбових програм, а також умов зовнішнього середовища та віковим особливостям першокласників;

- організація рухової активності дитини: рухова активність це – найефективніший спосіб щоб попередити та своєчасно запобігти стомлювальності, та підтримки високої працездатності [13].

Для того, щоб адаптація першокласників проходила успішно повинні виконуватися наступні умови:

1. Навчально-виховний процес спрямовувати на інтереси дитини.
2. Створити в класі сприятливий психологічний клімат.
3. Вірити в унікальність кожного учня, та створити атмосферу успіху.
4. Допомогати дітям усвідомити себе як особистість.
5. Забезпечити оптимальний фізичний, розумовий та психічний розвиток дитини.
6. Розвивати мотиваційну сферу.
7. Розвивати в учнях необхідні психологічні якості: ініціативність, здатність до вмотивованого ризику, адекватна самооцінка, висока

працездатність, сила волі, самодисципліна, відповідальність, вміння розподіляти свій час, впевненість, самоповага, стійкість у подоланні труднощів.

8. Забезпечити розвиток інтелектуальних, художніх, творчих та спортивних здібностей учнів, підтримка їх життєрадісності. А також формування навичок саморозвитку.

9. Здійснювати психологічну підтримку дітей.

10. Забезпечити індивідуально-диференційований підхід до кожного учня.

11. Дотримувати єдність у виховній роботі з родиною та позашкільними закладами, що здійснюють виховання дитини.

12. Виховувати в учнів почуття соціальної відповідальності [19].

Отже, для педагогів та батьків основним завданням є створення найбільш сприятливих умов для успішного адаптаційного процесу першокласників до шкільних умов, також важливим є допомога дитині розкрити та розвинути власні здібності, та здобуття нею компетентностей необхідних в повсякденному житті. Для найбільш успішного включення дитини-шестирічки в колектив повинні бути розвинені в ній такі особистісні якості, які допоможуть їй спілкуватися та взаємодіяти з однолітками, відстоювати власну думку та поступатися думці інших. Кожен учень повинен вміти співпрацювати з іншими дітьми та бути учасником дитячого колективу.

Важливою умовою є участь дітей в організації середовища класу, це допоможе сформувати їм почуття відповідальності. Вчителю важливо заохочувати учнів приймати рішення щодо того, як оформлювати класне приміщення, визначати відповідальних за роботу в класі. Діти можуть допомогти вчителю розвісити різні таблички, скласти розклад робіт, зробити календар днів народжень тощо. Важливою умовою адаптації дітей до навчання у школі є продуктивна робота з батьками.

2.3. Рекомендації для вчителя щодо успішної адаптації першокласників

Виходячи із зазначеного вище та на основі досвіду вчителів ми розробили рекомендації для вчителів першого класу щодо успішної адаптації дітей.

1. Ураховувати вікові та індивідуальні особливості дітей.
2. Завжди вірити в успіх кожної дитини.
3. Не потрібно негативно оцінювати учнів на перших етапах навчання в школі.
4. Запобігати груповій критиці дитячої роботи її помилок.
5. Порівнювати якість роботи учня лише з його попередніми роботами.
6. Допомогати учням знаходити шлях до успіху.
7. Завжди акцентувати увагу на успіхах учнів та їх перемогах.
8. Створювати ситуації успіху.
9. Завжди надавати учням емоційної підтримки словами, поглядом, або дотиком.
10. Запобігати частому використанню в своїй мові слів-заперечень.
11. Організувати уроки виключно на позитивних емоціях.
12. Не допускати ситуацій стресу на уроках.
13. Завжди використовувати на уроках ігри та наочність.

На наш погляд є ефективною система вправ, яку вчитель може використовувати в класі [32]:

- а) ігри на прояви окремих рис характеру та емоцій: мімічні і пантомімічні етюди (Наприклад, хоробрий лев та заляканий заєць, або навпаки), створення казок (Наприклад, «Одного разу...», «Були собі...» та «Немов би...»);

б) вправи на саморегуляцію та зняття напруження: «Замри», «Насос і м'яч», «Візьміть себе в руки», «Гора з пліч», «Зламана лялька», «Повітряна куля», «Лимон»;

в) ігри на зниження імпульсивності: «Будь уважним», «Стоп», «Поведінка звіря», «Хвилинка пустощів», «Говори», дихальні гімнастики, вправи на релаксацію;

г) вправи на формування довільності поведінки: «Офіцер - солдат», «Тролейбусний маршрут» «Пташка», «Намалюй пароплав», «Сокіл та лисиця», «Школа навпаки»;

г) ігри на просторову орієнтацію: «Мовчазна сторінка», «Пошук скарбів», «Домалюй в квадратику», «Знайди свійських тварин», «Розфарбуй піраміди»;

д) ігри на розвиток уяви: «Чарівне слово», «На що схожі хмаринки», «Складання оповідань», «Оживи предмет», «Сніговик», «Потягнулись-зламались», «Надувний м'яч»;

е) вправи на розвиток мислення та пізнавальних здібностей: «Склади речення», «Пошук спільного», «Знайди протилежні предмети», «Вилучи зайве», «Вгадай фігуру», «Відгадай слово», «Знайди парні картинки»;

є) вправи на розвиток уваги та пам'яті: «Повтори рухи», «Слухай і виконуй», «Вухо-ніс», «Слухай оплески», «Побудуй малюнок із фігур», «Не помиляйся», «Слухаємо тишу» ; моторно-слухової пам'яті: «Повторюй за мною», «Повтори за тваринами»;

ж) вправи на зняття дитячих страхів: «Намалюй свій страх», «Найгірше і найкраще», «Полум'я свічки», «Конкурс страхів», «Розповісти про свій страх» [32].

Ранкові зустрічі є одні з най успішніших практик в першому класі, які допомагають вчителю у створенні позитивної атмосфери в класі. Наприклад, можна використовувати такі ігри для ранкових зустрічей:

1. «Коло добра»

Діти стають в коло, по черзі вітають один одного з новим днем, та говорять побажання кожному.

2. «Хто я»

Один учень виходить перед класом, називає своє ім'я та трішки розповідає про себе. (Наприклад, що йому подобається, що вміє робити, чим йому подобається займатися, та інше)

3. «Похвали сусіда»

Діти стають в коло та по черзі за годинниковою стрілкою називають позитивну якість свого сусіда.

4. «Ім'я по колу»

Діти разом з вчителем стають в коло. Вчитель говорить як його звати. Наступний учень говорить ім'я вчителя та своє і т.д.

5. «Ти мені подобаєшся»

Діти стають в пари та по черзі говорять «Ти мені подобаєшся тому, що...»

Ранкова зустріч 1 клас. Для 1-го тижня «Я – Школяр».

День 1. «Що я очікую від шкільного життя?»

1. Знайомство з учнями.

- Доброго дня! Діти, з сьогоднішнього дня ви – першокласники. В школі ви щодня будете дізнаватися щось нове та цікаве. Тут у вас з'явиться багато друзів. Подивіться довкола, як багато дітей в класі. Напевно, ви ще не всі знаєте один одного. Отже, давайте познайомимося.

- Я ваш вчитель. Мене звати... А тепер дізнаємося як вас звати. Коли я скажу: «Три-чотири!» - кожен скаже своє ім'я. (Діти одночасно говорять ім'я).

- Ой, щось я не зрозуміла жодного ім'я. А ви?

- А давайте спробуємо інакше, скажемо імена пошепки. (Діти шепчуть кожен своє ім'я).

- Теж не вийшло. Напевно, це тому, що всі говорять разом. Давайте спробуємо по черзі називати своє ім'я (Діти по черзі говорять ім'я). Отже, коли говорять всі одночасно, то нічого не зрозуміло. Потрібно говорити по черзі.

- У мене є ось такі гарненькі квіточки на яких записано ваші імена. Коли ви почувете своє ім'я, виходите на середину класу, щоб відрекомендуватися.

2. Обмін інформацією.

- Вправа «Розкажи про себе»

Діти стають в коло та по черзі розповідають про себе. Наприклад, у дитячому садку я мріяв стати..., а тепер...; у мене добре виходить...; у дитячому садку я цікавився..., а зараз..., і т.д.

- Вправа «Чого я хочу навчитися у школі»

Діти стають у коло. Вчитель пояснює три жести. Вказівні пальці схрестити – «Так», вказівний палець спрямований в бік – «Ні», вказівний палець спрямований вгору – «Не знаю», або «Невпевнений». Вчитель говорить «Я прийшов до школи, щоб навчитися писати». Учні показують відповідний жест. (Щоб кусатися, танцювати, дряпатися, читати, навчитися битися, дружити і т.д.)

3. Робота в групах.

Гра «Будуємо школу»

На дошці прикріплені цеглинки зі словами: радіти, сваритися, читати, дружити, спілкуватися, битися, писати та ін... Діти в парах будують школу лише з тих слів-цеглин, які можна робити в школі. Потім обговорюють в класі.

4. Теми для щоденника вражень:

- Мені сподобалося в школі...

- Школа, яка мені подобається.
- Мій перший день в школі [25].

Отже, для вчителя основним завданням є створення найбільш сприятливих умов для успішного адаптаційного процесу першокласників до шкільних умов, також важливим є допомога дитині розкрити та розвинути власні здібності, та здобуття нею компетентностей необхідних в повсякденному житті.

Кожен вчитель намагається використовувати на уроках такі форми та методи навчання, які б заохочували витися дітей, зацікавлювали навчальним матеріалом. Це сприяє успішній адаптації та досягненню учнями високого рівня знань. Інтерактивні форми роботи та впровадження інноваційних технологій навчання в практику, допомагають вчителеві зацікавити учнів на уроці та розвинути здібності.

ВИСНОВКИ

Проведення теоретичного та експериментального дослідження дозволило отримати такі висновки.

1. Період молодшого шкільного віку надзвичайно важливий, оскільки це кризовий вік, дитина із садочка переходить до школи. Відбувається зміна режиму дня. Складаються нові для неї позасімейні відносини – з вчителем та однокласниками.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити вікові особливості першокласників: розвивається опорно-руховий апарат та центральна нервова система; мимовільна увага домінує над довільною; інтенсивно поповнюється словниковий запас; формується зорове та слухове сприймання; проявляється криза 6-7 років, або криза безпосередності; образне мислення змінюється на логічне; діти дуже емоційні.

Як свідчать роботи науковців та педагогів-практиків успішна адаптація першокласника до школи відбувається відповідно до багатьох факторів.

2. Для нашої роботи було важливо виявити сучасний стан проблеми адаптації. Під час проведення дослідження ми використовували такі методики: «Будиночки» (О.А. Орехова), «Школа звірів» (Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.) та анкетування батьків.

В процесі дослідження було виявлено сучасний стан дослідження проблеми адаптації першокласників до школи. Показником адаптації слугує найголовніше внутрішній стан дитини, її емоційне почуття, та внутрішня напруженість, а також важливим критерієм є продуктивність у навчанні. Більшість дітей досить таки швидко адаптується до школи, вони з радістю відвідують заняття, з цікавістю виконують завдання, та залюбки підпорядковуються шкільним вимогам. Але на жаль не у всіх

адаптація проходить легко, у деяких першокласників вона сильно затягується. Накопичення певних негативних психічних станів дитини може призвести до небажаного психологічного дискомфорту, а також іноді може сприяти появленню в характері небажаних, деколи навіть негативних рис. Якщо вчитель зможе правильно та якнайшвидше організувати взаємодію першокласників, то вже приблизно в середині навчального року адаптація дітей стабілізується.

3. На основі аналізу наукової літератури та вивчення досвіду педагогів-практиків ми з'ясували, що на адаптацію першокласників впливають такі чинники:

- функціональна готовність дитини;
- інтелектуальну готовність;
- емоційно-вольова готовність;
- вік дитини;
- стан здоров'я учня;
- рівень тренуваності адаптаційних механізмів;
- особливості стосунків в сім'ї дитини.

Для того, щоб адаптація була успішною повинні бути створенні вчителем такі умови:

1. Створення в класі сприятливого психологічного клімату.
2. Надання допомоги кожному учню в усвідомленні себе як особистості.
3. Створення атмосфери успіху.
4. Розвиток у дітей мотиваційної сфери.
5. Розвиток позитивних якостей в учнів.
6. Здійснення психологічної підтримки учня.
4. Аналіз методичного доробку та досвіду вчителів початкової школи дозволив встановити найбільш доречніші рекомендації для

вчителя щодо успішної адаптації першокласників в умовах Нової української школи такі, як:

- урахувати вікові та індивідуальні особливості дітей;
- завжди вірити в успіх кожної дитини;
- не потрібно негативно оцінювати учнів на перших етапах навчання в школі;
- запобігати груповій критиці дитячої роботи її помилок;
- порівнювати якість роботи учня лише з його попередніми роботами;
- допомагати учням знаходити шлях до успіху;
- завжди акцентувати увагу на успіхах першокласників та їх перемогах;
- завжди надавати учням емоційної підтримки словами, поглядом, або дотиком;
- запобігати частому використанню в своїй мові слів-заперечень;
- організовувати уроки виключно на позитивних емоціях (починати день з ранкових зустрічей, підкреслювати позитивні якості кожного учня);
- не допускати ситуацій стресу на заняттях;
- завжди використовувати на уроках ігри та наочність («Хвилинка пустощів», «Оживи предмет», «Повітряна куля», «Коло добра»).

Адаптація першокласників в першу чергу залежить від вчителя, його стилю спілкування з учнями, використання вправ-ігор в навчально-виховному процесі. Вчитель повинен допомагати учням успішно адаптуватися. Так, як з учнями в школі вчитель проводить найбільше часу, то він повинен відразу побачити дезадаптованих учнів та допомогти їм. Важливу роль має співпраця з батьками та налаштованість усього педагогічного колективу на важливий етап успішного реформування школи – адаптацію дитини до навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева Л.В. Проблема адаптації першокласників до навчальної діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://ap.uu.edu.ua/upload/publicationpdf/29369ba17098495cf651b0d2e1a602b4.pdf>
2. Атемасова О.А. Практична психологія у початковій школі / Упоряд. О. А. Атемасова. — Х.: Вид-во «Ранок», 2010. —160 с.
3. Берник О.Н., Козак І.К. Адаптаційні заняття для майбутніх першокласників, які не відвідують ДНЗ / О. Н. Берник, І. К. Козак // Почат. навчання та виховання : наук.-метод. журн. - 2009. - № 27. - С. 3-14.
4. Блажівський М.І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/01_2014/14bmisnl.pdf
5. Воронова Є. Психологічна адаптація першокласників – основа успішного навчання / Є. Воронова // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 5-7.
6. Гресь, А. Як допомогти дитині адаптуватися до школи / А. Гресь // Зростаємо разом. – 2010. - № 9. – С. 2-5.
7. Гуріна О. Адаптація першокласників: Семінар для вчителів початкових класів / О. Гуріна // Психолог. Шкільний світ. – 2008. – № 15. – С. 13-16.
8. Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)». – К.: Компас, 1992. – 70 с. Текст з екрану / Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/>

9. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87[Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://dano.dp.ua/attachments/article/303>

10. Загній І.А. Я уже першокласник ... : корекційно-розвивальна програма для успішної адаптації учнів перших класів / І. А. Загній // Шкіл. психологу. Усе для роботи : наук.-метод. журн. - 2014. - № 7. - С. 2-38.

11. Колесова Г. В. Діагностика адаптації першокласників / Г. В. Колесова // Психолог. – 2010. – № 23-24. – С. 3-4.

12. Колесова Г. В. Діагностика адаптації першокласників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://pochclass.ucoz.ru/dm/diagnostika_adaptaciji_pershoklasnikiv.metod.zabez.pdf

13. Косован С.П. Проблема адаптації першокласників до навчання у школі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/10/Kocov.pdf>

14. Коцур Н. Адаптація шестирічної дитини до школи: психолого-педагогічні та медичні критерії / Н. Коцур // Рідна школа. – 2008. – № 10. – С. 38-42.

15. Лемешева Т.Є., Подавільнікова І.М. Етапи соціалізації дитини: підготовка до школи та адаптація першокласників / Т.Є. Лемешева, І.М. Подавільнікова // Таврійський вісник освіти. - 2013. - N 4. - С. 270-278

16. Ліснівська Л. Б. Психолого-педагогічні чинники адаптації шестирічних першокласників до школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://novyn.kpi.ua/2008-1/07_Lisnovska.pdf

17. Ліснівська Л. Б. Роль самооцінювання в адаптації дитини до школи / Л. Б. Ліснівська // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2006. – № 2. – С. 41-45.

18. Максим О. В. Вплив психічних станів учнів на процес адаптації першокласників / О. В. Максим // Нові технології навчання: Наук. зб. / Кол. авт. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. МОН України. – 2012. – Вип. 72. – С. 34-40.
19. Максимова О.О. Шляхи досягнення успіху дітьми-шестирічками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://eprints.zu.edu.ua/659/1/03moodsh.pdf>
20. Марінушкіна О. Діагностика шкільної дезадаптації дітей молодшого шкільного віку // Діагностичний інструментарій психолога / Упор. Т. Гончаренко. — К.: Шкільний світ, 2008.
21. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка. – 2008. – 424 с
22. Навчання і виховання учнів 3 класу: [методичний посібник для вчителів] / Упор. О. Я. Савченко - К.: Вид-во «Початкова школа», 2004. - 512 с.
23. Навчальні програми для початкової школи. Сайт МОН України. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>
24. Назарина Ю.М. Адаптація першокласників до навчання у школі : психолого-педагогічний семінар / Ю. М. Назарина // Шкіл. психологу. Усе для роботи : наук.-метод. журн. - 2013. - № 5. - С. 9-11
25. Нечипоренко О.А., Хівренко С.М., Бабіченко Н.Ю. Ранкові зустрічі. 1 клас. I семестр. / авт.-упоряд. Н. Ю. Бабіченко, О. А. Нечипоренко, С. М. Хівренко. — Х. : Вид. група «Основа», 2018.— 141, [3] с
26. Нова українська школа: poradnik для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.

27. Опанасюк Г. Алгоритм супроводу дітей в адаптаційний період / Г. Опанасюк // Психолог. – 2009. – Січень (№3-4). – С. 12-18.
28. Особенности психологического развития детей 6-7 летнего возраста / под ред. Д.Б. Эльконина, А.Л. Венгера, м., 1988.
29. Перегончук Н. Психологічні основи проявів дезадаптації учнів початкової школи / Н. Перегончук // Наукові записки : Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів. – Серія «Початкове навчання». – Вип. 5. Частина II. – Вінниця, 2007. – С. 40-42.
30. Рудніцька І. Фізіологічні і психологічні аспекти адаптації дитини до школи / Ірина Рудніцька // Психолог. Все про адаптацію. – 2004. - № 25-26. – С.26-27.
31. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. / М.В. Савчин, Л.П. Василенко – К.: Академвидав., 2006. – 360с.
32. Червонна Т. Адаптація дітей у 1, 5, 10 класах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.slideshare.net/ssuser491ed5/1510-122587057>
33. Швидка І. Перший раз у перший клас / І. Швидка // Психолог. – 2015. – №15-16 (567-568). – С. 4-11.
34. Яновська Т.А. Особливості розвитку мислення молодших школярів в умовах інтегрованого навчання : Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Яновська Т.А. – Ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. – К. , 2008. – 22 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для батьків першокласників

Шановні батьки першокласників!

Просимо Вас відповісти на питання, що стосуються самопочуття Вашої дитини, її адаптації до школи.

Ваші щирі відповіді допоможуть нам зробити шкільне життя Вашої дитини психологічно комфортним.

Інформація, яку Ви повідомите, є конфіденційною і не буде використана без Вашої згоди.

Просимо Вас відповісти на запропоновані питання. Підкресліть той варіант, який, на Ваш погляд, найбільш підходить до Вашої дитини.

1. Чи з бажанням йде дитина в школу?

- немає бажання;
- без особливого бажання;
- з бажанням, з радістю;
- важко відповісти.

2. Чи повністю пристосувалася дитина до шкільного режиму?

- ще ні;
- не зовсім;
- в основному так;
- важко відповісти.

3. Які зміни в самопочутті та поведінці дитини Ви відзначаєте з того часу, як вона пішла в школу? Якщо ці ознаки спостерігалися до школи, поставте галочку зліва, якщо з'явилися зараз – підкресліть.

- засинає через силу;
- довго не може заснути, хоча дуже втомилася;

- раптово просинається вночі, плаче;
- розмовляє уві сні;
- довго просинається;
- вранці сонна і млява;
- нетримання сечі;
- поганий апетит;
- млява, стомлена, дратівлива, збуджена після школи;
- безпричинні болі в животі;
- часті головні болі;
- хворіла у вересні-жовтні;
- стала смоктати пальці, гризти нігті, кусати губи, колупатися в носі, тербити волосся або багато разів повторювати які-небудь дії;
- спостерігаються швидкі сипання (тики) лицьових м'язів, плечей, рук і тому подібне;
- веде себе як маленька, невідповідно віку;
- інші зміни _____

4. Чи є в даний час у Вашої дитини хронічні захворювання, проблеми із здоров'ям?

- так _____
- немає.

5. Опишіть режим дня Вашої дитини:

- встає в _____ ;
- до школи йде самостійно;
- до школи дитину відводить _____ ;
- відвідує групу продовженого дня з _____ до _____ ;
- зі школи повертається самостійно;
- зі школи дитину забирає _____ в _____ ;

- відвідує додаткові заняття, гуртки, секції _____ раз у тиждень;
- робить уроки зазвичай у групі подовженого дня з _____ до _____;
- робить уроки вдома з _____ до _____;
- відпочиває з _____ до _____;
- дивиться телевізор з _____ до _____;
- грає з _____ до _____;
- лягає спати в _____;
- Ваша дитина має окрему кімнату _____;
- має своє місце для роботи та ігор в загальній кімнаті _____.

6. Чи часто дитина ділиться з Вами шкільними враженнями?

- інколи;
- досить часто;
- важко відповісти.

7. Який емоційний характер цих вражень?

- в основному негативні враження;
- позитивних і негативних приблизно порівну;
- в основному позитивні враження.

8. Чи скаржиться дитина на товаришів по класу, ображається на них?

- досить часто;
- буває, але рідко;
- такого практично не буває;
- важко відповісти.

9. Чи скаржиться дитина на вчителя, ображається на нього?

- досить часто;

- буває, але рідко;
- такого практично не буває;
- важко відповісти.

10. Чи справляється дитина з навчальним навантаженням без напруги?

- так;
- швидше так, чим ні;
- швидше ні, чим так;
- ні;
- важко відповісти.

11. З якими проблемами, пов'язаними з початком шкільного вчення, Ви зіткнулися?

12. Чи потрібна Вам наша допомога і в чому саме _____

Додаток Б

Лист відповідей до тесту «Будиночки»

Прізвище, ім'я

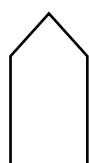
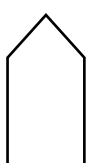
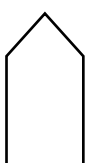
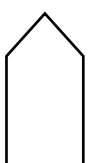
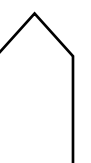

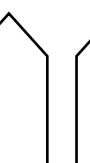
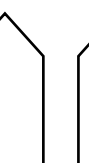
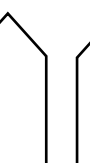
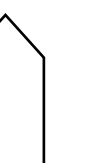
клас

дата

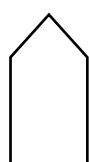
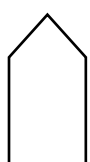
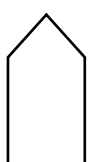
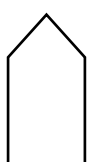
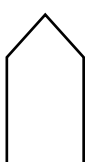
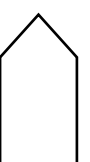
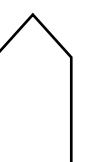
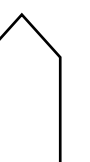
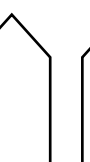
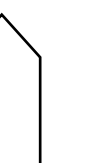
1 завдання

1	2	3	4	5	6	7	8		

2 завдання

									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3 завдання

									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Фурдак Олена Олександрівна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету,
УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична
цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

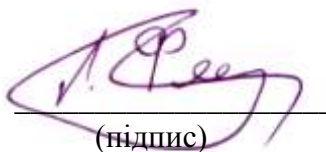
– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

02.04.2020

(дата)

(підпис)

Олена Фурдак

(ім'я, прізвище)

Додаток Г.

ДОВІДКА**про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці**

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 013 Початкова освіта (денна форма)

Автор роботи	Фурдак О
Назва роботи	Психолого-педагогічні умови успішної адаптації першокласників в умовах Нової української школи
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Горлова А.В.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002567787
Результати перевірки	Схожість 35,3%

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь